

**Een Archeologisch Bureauonderzoek
voor Steenwijk-West (Ov.)**

Steekproef-rapport 2006-05/13

*Een Archeologisch Bureauonderzoek voor
Steenwijk-West (Ov.)*

Een onderzoek in opdracht van
Woonconcept Vastgoed

juni 2006

Steekproef-rapport 2006-05/13

ISSN 1871-269X

CIS-code 17487

tekst door drs. Caroline Tulp &
dr. Johan Jelsma

De Steekproef b.v., Archeologisch
Onderzoeks- en Adviesbureau

Hogeweg 3

9801 TG Zuidhorn

telefoon 050 - 5779784

fax 050 - 5779786

internet www.desteckproef.nl

e-mail info@desteckproef.nl

KVK-02067214

Inhoudsopgave

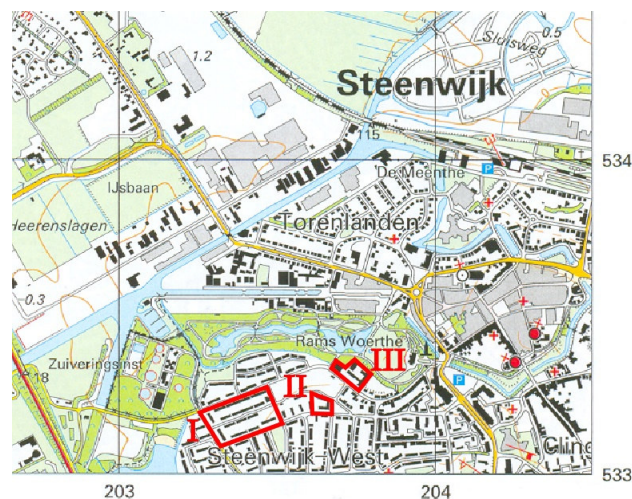
1 Inleiding	1
1.1 Locatie	1
1.2 Aanleiding en doel	2
2 Methode	3
3 Historisch gebruik en mogelijke verstoringen	4
3.1 Bodem	4
3.2 Historisch kaartmateriaal	6
3.3 Mogelijke bodemverstoringen	6
4 Archeologie	8
4.1. Bekende archeologische waarden	8
4.2. Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	11
5 Conclusies en advies	12

1 Inleiding

1.1 Locatie

In dit rapport wordt het archeologisch bureauonderzoek beschreven dat werd uitgevoerd voor drie bij elkaar liggende locaties binnen de bebouwde kom van Steenwijk, gemeente Steenwijkerland (zie Figuur 1). De eerste locatie bevindt zich tussen de Vondelstraat in het zuiden en de Verlaatseweg in het noorden. De oostelijke grens wordt gevormd door de A. de Ruijterstraat en de Jan van Riebeeckstraat is de westelijke begrenzing van het terrein. Locatie I heeft een oppervlakte van circa 3,1 hectare. Locatie II heeft als zuidelijke grens eveneens de Vondelstraat. De noordelijke begrenzing wordt gevormd door de Bilderdijkstraat. De tweede locatie heeft een oppervlak van ongeveer 3700 m². Locatie III ligt ten noorden van het verlengde van de Rembrandstraat; de Verlaatseweg vormt de zuidgrens van deze locatie. Het oppervlak bedraagt ongeveer 8100 m².

De locaties zijn momenteel bebouwd (of de vroegere bebouwing is reeds deels gesloopt) en de nieuwbouw is grotendeels over de eerdere bebouwing gepland. Voor zover bekend is de huidige bebouwing niet onderkelderd.

Figuur 1. Steenwijk-West: overzichtskaart 1:25000. De gebieden waarvoor dit bureauonderzoek is uitgevoerd zijn aangegeven met een rode lijn. Een blok is een vierkante kilometer. [Naar: ANWB 2005. *Topografische Atlas 1: 25000 Overijssel*. ANWB, Den Haag].

1.2 Aanleiding en doel

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Woonconcept Vastgoed, vertegenwoordigd door de heer W. Donker. De aanleiding van het onderzoek is de geplande herstructurering op de drie locaties in het centrum van Steenwijk (plangebied Steenwijk-West). De nieuwbouw zal bestaan uit woningen (waaronder appartementen) en een nieuwe basisschool met multifunctioneel centrum en gymzaal.

Door middel van dit bureauonderzoek zal een inventarisatie worden gemaakt van reeds bekende archeologisch belangrijke en interessante meldingen. Op basis van deze archeologische gegevens zal in samenhang met een studie van historische bronnen en kaarten en bekende bodemgegevens een archeologisch verwachtingsmodel voor de drie locaties binnen Steenwijk worden opgesteld.

Tabel 1: Administratieve Gegevens.

Provincie:	Overijssel
Gemeente:	Steenwijkerland
Plaats:	Steenwijk
Toponiem:	Steenwijk-West
CIS-code:	17487
Kaartblad:	16G
Oppervlakte:	3,1 hectare, 3700 m ² en 8100 m ²
RD-coördinaten	
Locatie I:	203,465/533,270; 203,510/533,170; 203,340/533,110; 203,285/533,200
Locatie II:	203,665/533,240; 203,665/533,205; 203,605/533,210; 203,605/533,255
Locatie III:	203,805/533,330; 203,765/533,275; 203,685/533,340; 203,750/533,360

2 Methode

Met behulp van de hieronder genoemde bronnen is de historische en archeologische kennis over het plangebied Steenwijk-West in kaart gebracht. Hierbij is gekeken naar de bodem van het landschap, het gebruik van het land in vroegere perioden en de bekende archeologisch waardevolle terreinen en vondsten binnen de bebouwde kom en directe omgeving van Steenwijk. Tevens is bekeken in hoeverre het huidige of voormalige gebruik van de grond mogelijk archeologische sporen heeft aangetast. Voor de bronnen wordt verwezen naar Tabel 2.

Voor dit bureauonderzoek is geen gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) en luchtfoto's van Steenwijk. Het gebruik van hoogtekaarten (AHN) en luchtfoto's is voor deze bureaustudie niet zinvol aangezien het plangebied is bebouwd waardoor het oorspronkelijke maaiveld niet meer zichtbaar is. Hierdoor is het niet mogelijk om in het landschap zandkoppen, verhogingen of variaties in gewasgroei¹ (*crop-marks*) te kunnen herkennen.

Tabel 2: Steenwijk-West. Geraadpleegde bronnen voor het Bureauonderzoek.

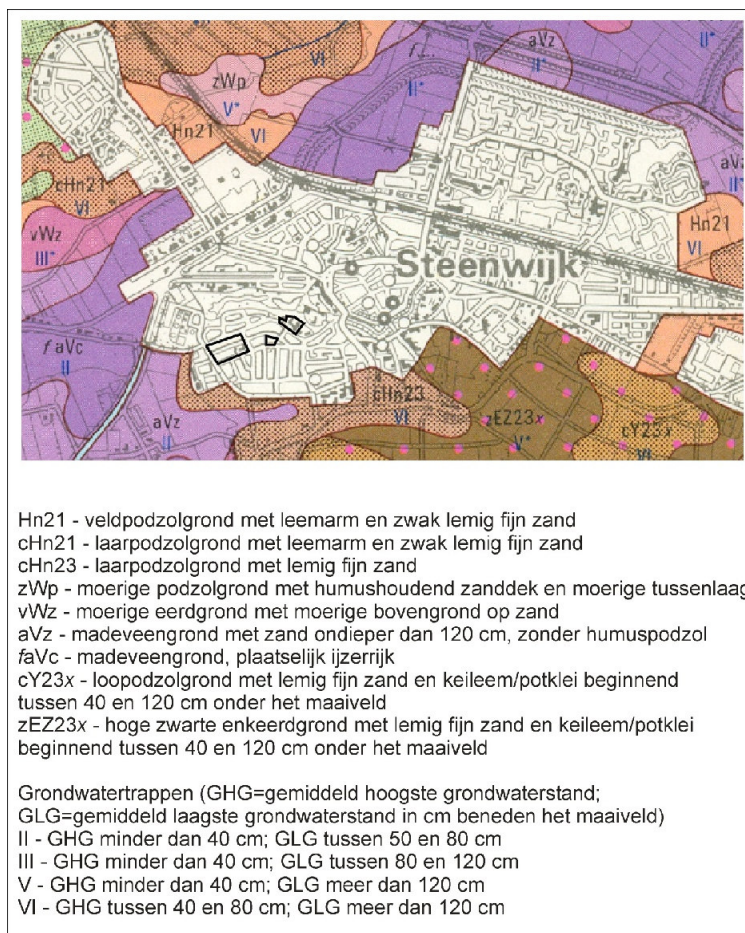
ANWB, 2004. <i>Topografische Atlas Overijssel 1:25000</i> . ANWB bv, Den Haag, p.4.
ARCHIS Informatiesysteem: Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) [ARCHIS].
<i>Grote Historische Topografische Atlas ±1905. Overijssel 1 : 25 000</i> . 2005. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg, kaart 220 en 237.
Het Oversticht. 2002. <i>De Cultuurhistorische Atlas Overijssel. Gemeente Steenwijkerland</i> . Het Oversticht, Zwolle.
<i>Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)</i> (ROB) [ARCHIS].
Kadastrale kaarten: www.dewoonomgeving.nl
<i>Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 2.2</i> . College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).
Stichting voor Bodemkartering, 1988. <i>Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 16 Oost Steenwijk</i> . StiBoKa, Wageningen.
Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. <i>De Atlas van Huguenin: Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829</i> . Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam: kaart 54.
Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. <i>Grote Historische Atlas van Nederland deel 3: Oost-Nederland 1830-1855, schaal 1:50000</i> . Wolters-Noordhoff, Groningen.

¹ Verborgene structuren in de bodem kunnen variaties veroorzaken in de manier waarop gewassen groeien. Op luchtfoto's zijn deze variaties doorgaans beter herkenbaar dan wanneer men in het veld staat.

3 Historisch gebruik en mogelijke verstoringen

3.1 Bodem

De bodem van het plangebied (zie Figuur 2) is wegens de ligging binnen de bebouwde kom van Steenwijk niet gekarteerd door de Stichting Bodemkartering (StiBoKa). Ten noordwesten, zuidoosten en zuiden van Steenwijk bevinden zich zandgronden (podzolgronden). In het noordwesten bestaan deze uit veld- en laarpodzolgronden (classificatie bodemkaart Hn21 en cHn21), terwijl in het zuiden ook hoge zwarte enkeerdgronden (esdekken) en looppodzolgronden aanwezig zijn (classificatie bodemkaart zEZ23 en cY23). In deze twee laatst genoemde bodems komt keileem of potklei voor op geringe diepte. Ten noordoosten en zuidwesten van Steenwijk bestaat de bodem uit madeveengronden met aan de noordelijke rand als overgang een moerige podzolgrond of moerige eerdgrond (classificatie bodemkaart respectievelijk aVc en aVz, zWp en vWz).

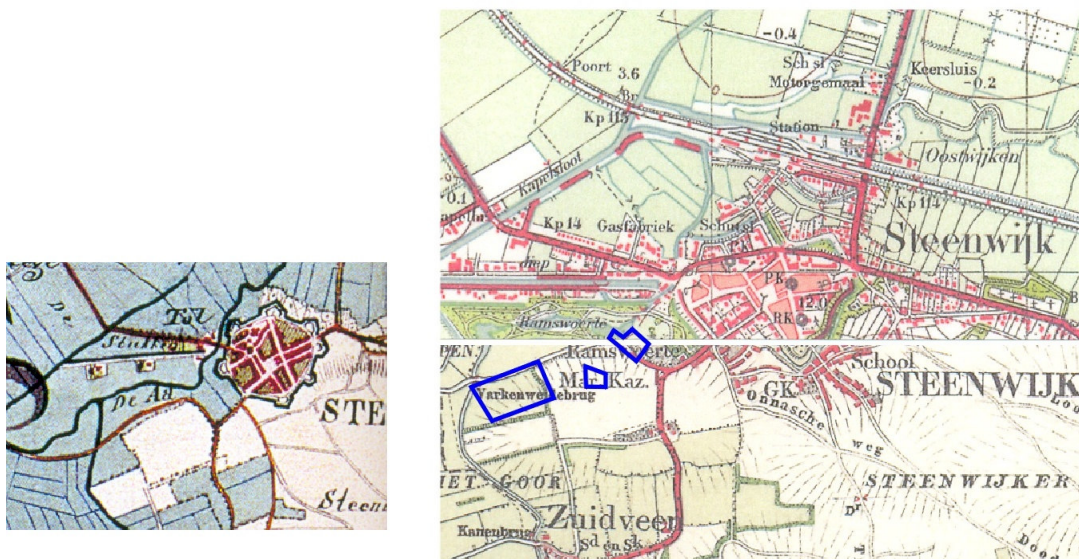
Figuur 2. Steenwijk-West: Bodemkaart van Nederland, Blad 16 Oost Steenwijk (detail). De ligging van de drie locaties zijn met een zwarte lijn aangegeven.

Het plangebied Steenwijk-West lijkt zich op de overgang tussen de veen- en zandgronden te bevinden. Er is een CD-rom uitgebracht door Het Oversticht in samenwerking met de provincie en VNG Overijssel die de cultuurhistorische waarden van de gemeente Steenwijkerland laat zien. Hierop is te zien dat het plangebied zich fysisch-geografisch net ten noorden van het dekzandlandschap bevindt in een overgang naar het laagveenlandschap. De drie locaties liggen volgens deze kaarten nog net binnen een essenlandschap met ten noorden ervan een laagveenontginningslandschap.

De kaarten van ARCHIS van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) zijn deels op de bodemkaart gebaseerd. Dit houdt in dat het plangebied ook op deze kaarten niet gekarteerd is. Op Figuur 3 is wel te zien de top van het Pleistocene zand zich ter hoogte van Steenwijk-West zich tussen -4 en 0 meter beneden het NAP bevindt.

3.2 Historisch kaartmateriaal

Op late historische kaarten (zie Figuur 4) is te zien dat het plangebied dat zich ten zuiden van Rams Woerthe bevindt, in het begin van de 20^e eeuw nog niet bebouwd was. Volgens de cultuurhistorische CD-rom liggen binnen het plangebied geen monumenten.

Figuur 4. Steenwijk-West: details uit de Huguenin-atlas uit 1819-1829 (links) en de historische atlas van Overijssel met kaarten uit 1911 (onder) en 1934. De ligging van de drie locaties is rechts met een blauwe lijn aangegeven.

3.3 Mogelijke bodemverstoringen

De aanwezige bodemverstoringen zullen voornamelijk bestaan uit de resten van de bestaande of reeds gesloopte bebouwing, de leidingen naar de gebouwen toe en de infrastructuur (zie Figuur 5).

4 Archeologie

4.1 Bekende archeologische waarden

Het plangebied is op de IKAW (Indicatieve Kaart Archeologisch Waarden), die deels op de bodemkaart is gebaseerd, niet gekarteerd vanwege de ligging in de bebouwde kom. Op Figuur 6 is een detail van de IKAW te zien.

Uit het plangebied zijn geen meldingen van archeologisch waardevolle terreinen of archeologische vondsten bekend in het Centraal Monumenten Archief (CMA) of het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). In de omgeving wel enkele archeologische waarnemingen gedaan en ligt een terrein van archeologische waarde. Deze zijn weergegeven in Tabel 3 en voor de locaties wordt verwezen naar Figuur 6.

Het plangebied bevindt zich 200 tot 500 meter ten zuidwesten van de stadskern van Steenwijk [ARCHIS-nummer 13959]. De stadskern wordt voor het eerst genoemd omstreeks 1141 en kreeg aan het eind van de 13^e eeuw of begin 14^e eeuw stadsrechten. Tegen het einde van de 16^e eeuw is de stad na verwoesting in 1523 opnieuw versterkt en rond 1621 is Steenwijk omgeven door aarden stadswallen. Bij herstelwerkzaamheden van deze wallen zijn archeologische begeleidingen uitgevoerd door de werkgroep Archeologie Steenwijk. Hierbij zijn bij de voormalige Gasthuispoort keien waargenomen die mogelijk een laag van een fundering vormden (waarschijnlijk van de Meierinkhoeve uit de 14^e eeuw of van een blokhuis die daar in het begin van de 16^e eeuw heeft gestaan) [ARCHIS-nummer 43928]. Bij het zuidoostelijke deel van de stadswal is een 14^e/15^e eeuwse bestrating van keien onder de wal gevonden [ARCHIS-nummer 43929]. Verder is er nog een melding van een muurrestant [ARCHIS-nummer 12371]. In het noordwesten van de stadskern is bij graafwerk laat-middeleeuws materiaal gevonden, onder andere scherven aardewerk, een schrijfleij, een mes, houten komen/borden, stenen kogels, en een nachtspiegel en vetvanger van aardewerk [ARCHIS-nummer 13785]. Hier vlakbij is in 1974 een archeologische opgraving verricht door de heer Halbertsma van het ROB [ARCHIS-nummer 27235]. Het betreft de St. Clemenskerk waarbij een houten voorganger van de kerk is aangetroffen met een tiental stenen bouwfases erboven.

De overige meldingen zijn van vondsten buiten de historische stadskern. Ten noorden van de kern van Steenwijk zijn twee stenen bijlen gevonden uit de periode Neolithicum-bronstijd [ARCHIS-nummers 12392 en 13644]. Ten zuidoosten is een gouden Romeinse munt gevonden op een akker met veel stadsafval [Faustina II; ARCHIS-nummer 23105]. Op een grondmorenerug aan de zuidzijde van Steenwijk is een aantal vondsten gedaan [ARCHIS-nummer 47802]. Het betreft een onbekend aantal scherven aardewerk en een cultuurlaag met een onbekende datering. Verder zijn er een vuurstenen afslag en een schrabber gevonden.

Tabel 3. Steenwijk-West, in ARCHIS vermelde vondsten en archeologische terreinen in de omgeving van het plangebied (zie ook Figuur 6).

CMA/ CAA	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CMA 13959/ 16G- A08	204205/533517	stadskern van Steenwijk, voor het eerst genoemd omstreeks 1141, in 1591-2 werd de stad opnieuw versterkt, rond 1621 is Steenwijk met aarden wallen omgeven	late Middeleeuwen
CAA 12371	204100/533550	muurrestant van stadsmuur of poort	late Middeleeuwen B-Nieuwe tijd A: 1250-1650nC
12387	203400/532900	1 klingschrabber vuursteen, 1 slijpsteen graniet, onbekend aantal vuursteen	laat Paleolithicum B: 18000 C14- 8800vC
12392	203730/534100	1 vuurstenen bijl (Flint-Ovalbeil)	Neolithicum midden-laai: 4200-2000vC
12394	204000/533000	1 vuurstenen bijl (Flint-Ovalbeil)	Neolithicum vroeg B-laai: 4900-2000vC
12409	204000/533000	1 kan Siegburgs aardewerk	late Middeleeuwen B-Nieuwe tijd A: 1250-1650nC
12410	204000/533000	1 baardman-kruik, steengoed	Nieuwe tijd A: 1500-1650nC
13644	204520/533790	1 stenen bijl (dioriet? Fels-Rechteckbeil)	Neolithicum midden-bronstijd: 4200- 800vC
13670	204000/533000	onbekend aantal scherven aardewerk: roodbakkerend geglazuurd, kogelpot, pingsdorf, proto-steengoed en steengoed	late Middeleeuwen: 1050-1500nC
13785	204040/533620	schrijflel, ijzeren mes, glas-in-lood fragment, houten schaal en houten bord, stenen kogel, onbekend aantal aardewerk: vetvanger, pispot, Siegburgs steengoed	late Middeleeuwen B: 1250-1500nC
23105	204700/533100	1 gouden munt Faustina II, aureus	Romeinse tijd midden B: 150-270nC
24480	203790/532820	1 bronzen schrijfstift	vanaf Romeinse tijd: vanaf 12vC
27235	204080/533640	opgraving St. Clemenskerk: fundering van veldkeien, bakstenen muren, paalgaten	Middeleeuwen vroeg D-laai B: 900- 1500nC
43928	204020/533360	fundering van keien bij stadswal en gevonden aardewerk Siegburgs steengoed	Middeleeuwen laai B: 1250-1500nC
43929	204300/533360	keienbestrating onder stadswal, brandlaag uit 1523? 20 scherven divers aardewerk	Middeleeuwen laai B: 1250-1500nC
45390; 45391	204000/533000	2 kan grijsrood geglazuurd steengoed	vanaf late Middeleeuwen B: vanaf 1250nC
45392	204000/533000	onbekend aantal scherven aardewerk: pingsdorf, proto-steengoed, kogelpot	Middeleeuwen laai: 1050-1500nC
47802	204350/532500	vuursteen: verbrand, schrabber, afslag; aardewerk indetermineerbaar 1 cultuurlaag	tot ijzertijd: tot 12 vC onbekend tot vroege Middeleeuwen: tot 1050nC

Dichter bij de oude kern van Steenwijk en ongeveer 400 meter ten zuidoosten van de derde locatie binnen het plangebied is een vuurstenen bijl uit het Neolithicum gevonden en eveneens laat-middeleeuws aardewerk [ARCHIS-nummers 12394, 12409, 12410, 13670, 45390, 45391 en 45392]. Op dezelfde afstand ten zuiden van Locaties II en III is een bronzen schrijfstift gemeld, die mogelijk Romeins is [ARCHIS-nummer 24480]. Binnen 300 meter ten zuiden van Locatie I is een onbekend aantal bewerkt vuursteen gevonden, waaronder een schrabber. Eveneens is hier een slijpsteen aangetroffen. Deze vondsten stammen uit de periode Paleolithicum (oude steentijd) [ARCHIS-nummer 12387].

4.2. Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de boven genoemde gegevens over bodem, historie en archeologische vondsten is een voor dit plangebied gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel opgesteld. De drie locaties binnen plangebied Steenwijk-West bevinden zich op de rand van zandgronden (podzol) naar veengronden. In veengebieden is het mogelijk losse vondsten (offervondsten zoals bijlen, zwaarden of veenlijken) aan te treffen uit steentijdperioden tot en met de Middeleeuwen. Op zandruggen of -koppen kan archeologisch materiaal uit de steentijd en later worden verwacht. Indien de drie locaties zich binnen het zandgebied bevinden, is de kans op het aantreffen van vondsten uit de steentijd aanwezig. Deze vondsten kunnen bestaan uit bewerkt en verbrand vuursteen, houtskool en mogelijk aardewerk uit het Neolithicum of bijlen uit dezelfde periode. Ten zuiden van de historische kern van Steenwijk, op de zandrug een paar honderd meter van het plangebied verwijderd, is reeds bewerkt vuursteen gemeld. Eveneens is er vlakbij een bijl gevonden.

Het plangebied Steenwijk-West bevindt zich buiten de historische kern van Steenwijk en was tot het begin van de 20^e eeuw niet bebouwd. De kans op middeleeuwse en laat-middeleeuwse grondsporen of vondsten zal in en direct rondom de historische kern het grootst zijn. Binnen het plangebied wordt materiaal uit deze periode niet verwacht.

Voor alle drie de locaties geldt dat de bodem hoogstwaarschijnlijk sterk verstoord zal zijn wegens de vele gebouwen op de terreinen. Door de aanwezigheid van infrastructuur en de tuinen zijn de weinige niet-bebouwde delen van de locaties waarschijnlijk ook deels verstoord. Indien de zandbodem nog een deel van het oorspronkelijke podzolprofiel bevat, kunnen hier nog grondsporen aanwezig zijn, zoals paalgaten of haardkuilen/afvalkuilen. In het begin van het gele zand (als de grijze A-horizont en bruine B-horizont niet meer aanwezig zijn door verstoring) kunnen onderste delen van diepere grondsporen nog zichtbaar zijn.

5 Conclusies en advies

Het plangebied Steenwijk-West ligt buiten de historische kern van Steenwijk, op de rand van zand- en veengronden. Binnen de drie locaties en binnen een straal van 200 meter rond het plangebied zijn geen archeologische vondsten of terreinen gemeld aan het ROB. In de omgeving zijn wel vondsten gedaan, met name steentijd-vondsten op de zuidelijk gelegen zandrug en laat-middeleeuwse vondsten en grondsporen in en rond de historische kern. Na het begin van de 20^e eeuw is dit deel van Steenwijk bebouwd. Op de drie locaties hebben veel recente gebouwen gestaan met tuinen en straten.

Op basis van de hierboven genoemde resultaten concluderen wij dat de kans op onverstoorde archeologische grondsporen klein is. Het is echter mogelijk dat er nog delen van de terreinen, met name tussen de gebouwen in, niet verstoord zijn. Gezien de hoeveelheid gebouwen en de kleine omvang van Locatie II en III adviseren wij om alleen op Locatie I een inventariserend archeologisch veldonderzoek door middel van enkele grondboringen te laten uitvoeren om te zien in hoeverre de bodem verstoord is en of er nog lagen van het podzolprofiel aanwezig zijn waarin archeologische indicatoren kunnen worden verwacht.

Zuidhorn, 22 juni 2006
De Steekproef

drs. C. Tulp
(senior archeoloog)